

**week
van de
lentekriebels**
Sensoa

Mijn wens, mijn grens

Werken rond grenzen en
wensen bij 14- tot 16-jarigen

Inhoud

	Inleiding	3
1	Aanrakingen	5
1.1	Lichaamscarrousel	6
1.2	Ongewenste aanrakingen	7
1.3	Foute boel	8
1.4	Toestemming, zo simpel als thee	9
1.5	Jo en Sam	10
1.6	Vlaggensysteem	11
1.7	Mythes ontkrachten	15
2	Communicatie	16
2.1	De tien stappen ...	17
2.2	Liefste (s)expert	18
2.3	Mijn lief zegt	19
2.4	Een vriend(in) vertelt je dat ...	20
2.5	Is't oké?	22
3	Hulp vragen	23
3.1	Waar kan je vriend(in) terecht?	24
3.2	We Zien U	25
4	Online	26
4.1	Hoe reageren	27
4.2	Online stellingen	28
4.3	Hé het is oké	29
4.4	Online grenzen	30
5	Bijlages	31
	Bijlage 1: Werkblad 'Lichaamscarrousel'	32
	Bijlage 2: Werkblad 'Getuigenissen'	33
	Bijlage 3: Werkblad 'Foute boel'	34
	Bijlage 4: Werkblad 'Jo en Sam'	36
	Bijlage 5: Werkblad 'Situaties Vlaggensysteem'	37
	Bijlage 6: Werkblad 'Mythekaartjes'	43
	Bijlage 7: Werkblad 'Liefste (s)expert'	44
	Bijlage 8: Werkblad 'Mijn lief zegt'	46
	Bijlage 9: Werkblad 'Een vriend(in) vertelt je dat ...'	47
	Bijlage 10: Werkblad 'Kaartjes Is't oké?'	48
	Bijlage 11: Werkblad 'Organisaties'	49
	Bijlage 12: Werkblad 'Online stellingen'	51
	Bijlage 13: Werkblad 'Hé het is oké'	52
	Bijlage 14: Achtergrondinformatie mythes	53
	Bijlage 15: Begeleidersfiche seksueel grensoverschrijdend gedrag	55
	Bijlage 16: Begeleidersfiche online seksueel grensoverschrijdend gedrag	57

Redactie Katelijn Gijssels en Tara De Laet
Eindredactie Katelijn Gijssels
Inhoudelijk advies Julia Day, Erika Frans en Jolien Peeters
Opmaak Volta
V.U. Chris Lambrechts, F. Rooseveltplaats 12 bus 7,
2060 Antwerpen
Tweede versie december 2023

Een uitgave van Sensoa vzw
© 2023 Sensoa

Toestemming is vereist voor overname van de teksten, op welke wijze ook
Met steun van de Vlaamse Minister bevoegd voor het Gezondheidsbeleid.

Met dank aan: We Zien U, een initiatief van de Vlaamse Overheid en VRT. Mede mogelijk gemaakt door Hotel Hungaria.

SENSOA
PRAAT OVER SEKS

WE ZIEN U
initiatief van de Vlaamse Overheid en VRT

Vlaanderen
is zorgzaam en
gezond samenleven

Inleiding

Jongeren zijn volop bezig hun eigen grenzen en die van anderen te ontdekken. Dat gaat niet altijd even makkelijk. Aangeven waar jouw grens ligt, reageren op grenzen van een ander ...

Met deze bundel vol werkvormen hopen we je te motiveren om hierrond aan de slag te gaan. Per werkvorm zijn er specifieke lesdoelen geformuleerd, dit kan je helpen de juiste werkvorm te vinden voor de behoeftes van jouw groep. Verder hebben we de werkvormen ook opgesplitst in vier thema's:

- Aanrakingen
- Communicatie
- Hulp vragen
- Online

Meestal is het seksueel gedrag dat jongeren stellen of meemaken oké. Soms kan het echter ook grensoverschrijdend zijn. Om te bepalen of een seksuele situatie oké is of niet gebruiken we de zes criteria van het Vlaggensysteem. Door middel van de oefeningen in deze bundel worden jongeren zich meer bewust van (enkele van) deze criteria. Zo willen we ervoor zorgen dat zij een beter zicht krijgen op wanneer een seksuele situatie (niet) oké is. De criteria zullen dan ook in meerdere oefeningen aan bod komen of ondersteuning bieden. Meer informatie over het Vlaggensysteem of extra voorbeelden van situaties om met je klas te bespreken kan je vinden op www.vlaggensysteem.be.

Door voorbeeldsituaties voor te leggen aan de leerlingen en hun mening hierover te vragen, zullen de leerlingen meestal al heel wat zaken aanhalen die dichtbij onderstaande criteria liggen. We raden dan ook steeds aan om vanuit hun antwoorden tot onderstaande criteria te proberen komen.

De zes criteria die we gebruiken om een seksuele situatie in te schatten zijn:

- 1 Toestemming:** beide personen geven een 'ja', maken duidelijk dat ze akkoord zijn.
- 2 Vrijwilligheid:** er is geen sprake van druk, dwang of chantage.
Vraag hen zelf na te denken over voorbeelden van dwang of druk (groepsdruk, fysiek geweld, "als je mij graag ziet dan doe je dit toch", afpersing). Soms is er wel een 'ja' maar is die eigenlijk onder druk gegeven.
- 3 Gelijkwaardigheid:** beide personen zijn ongeveer even oud en er is geen machtsverhouding tussen beiden.
Vraag hen na te denken over situaties waarbij macht een rol kan spelen (leerkracht-leerling, scoutsleider-lid ...).
- 4 Ontwikkeling:** het gedrag is typisch en aanvaardbaar voor de ontwikkelingsfase. In jongerentaal: "Je voelt je er echt klaar voor!".
Wil je meer lezen over welk gedrag passend is voor welke leeftijd? Neem dan een kijkje naar [de normatieve lijst](#).
- 5 Context:** het gedrag houdt rekening met de omgeving en stoort of choqueert niemand. Denk maar aan het verschil tussen porno kijken in je slaapkamer versus porno kijken op school.
- 6 Impact:** het gedrag veroorzaakt geen fysieke, emotionele, of psychische schade aan de persoon zelf en derden.

Tip: Er is een handig ezelsbruggetje voor de eerste 3 criteria. Alle criteria zijn belangrijk, maar de eerste 3 criteria wegen iets zwaarder door en zijn heel belangrijk voor seksueel gedrag. Het is dus zinvol dat jongeren deze drie criteria zeker onthouden. Je kan deze samenvatten via het ezelsbruggetje 'TGV'.

'TGV', een hogesnelheidstrein ... Net als een hogesnelheidstrein wil je er vaak er zo snel mogelijk invliegen. Je wil seksuele handelingen stellen, online of offline en dat is helemaal oké. Maar, voor je erin vliegt check je best even of de TGV oké is. Ben je zeker? Ga er dan voor! Twijfel je? Ga op de rem staan en zoek het even uit, of doe het gewoon niet.

Wil je meer lezen over het thema seksueel grensoverschrijdend gedrag? [Bekijk hier enkele belangrijke feiten en cijfers.](#)

1 Aanrakingen

Materiaal

- zie [bijlage 1](#) voor het werkblad 'Lichaamscarrousel'
- eventueel zelf te voorzien: enveloppes

Doelstellingen

De leerlingen:

- ervaren hun grenzen in lichamelijkeheid;
- beseffen dat aanrakingen oké zijn als je dit allebei wil.

Werkwijze

De groep wordt in een binnen- en buitenkring opgesteld, zodat er paren ontstaan.

Leg uit dat deze oefening gaat over voelen waar de grens ligt, en dat ze dus enkel de opdracht mogen uitvoeren als het 'oké' aanvoelt. Het gaat er dus om dat ze bij elkaar en zichzelf checken of het goed voelt.

Vanaf dit punt kan je de werkvorm op twee manieren uitvoeren:

- Per groepje: Elk duo ontvangt een enveloppe met opdrachten in. Ze nemen een kaartje uit de enveloppe en lezen de opdracht. Ze beslissen samen of ze deze opdracht willen uitvoeren. Als één van beiden dit niet ziet zitten, gebeurt het niet. De ander moet dit respecteren. Daarna nemen ze een volgend kaartje.
- Klassikaal: De leerkracht nummert de opdrachten van 1 – 10 en laat leerlingen om beurten een cijfer zeggen. De opdrachten worden voorgelezen en elk groepje beslist samen of ze deze opdracht willen uitvoeren. Als één van beiden dit niet ziet zitten, gebeurt het niet. De ander moet dit respecteren. Zich excuseren of verantwoorden is hierbij niet nodig.

De paren worden driemaal doorgeschoven. De begeleider kan ook meedoen.

Nabespreking

Breng de hele klasgroep weer samen en bespreek:

- Zijn er veel of weinig opdrachten uitgevoerd?
- Was het moeilijk om grenzen te stellen? Waarom? Wanneer?
- Waren jullie het altijd eens over wat je wel of niet wou doen?
- Zou je meer opdrachten doen als je deze oefening moest uitvoeren met één van je ouders? Wat met een compleet vreemd persoon?
- Indien de begeleider heeft meegedaan: Was er een verschil bij de begeleider? Het kan soms moeilijk zijn als iemand een machtspositie heeft om te zeggen dat je iets niet wil doen. Deze boodschap kan je meegeven bij het bespreken van deze vraag.

BRON: JE ZOU ER AIDS VAN KRIJGEN

Materiaal

[zie bijlage 2](#) voor het werkblad 'Getuigenissen'

Doelstellingen

De leerlingen:

- weten dat seksuele aanrakingen heel divers zijn;
- herkennen signalen van ongewenste aanrakingen;
- beseffen hoe ze kunnen reageren op ongewenste aanrakingen;
- weten dat grenzen bij aanrakingen kunnen verschillen van persoon tot persoon.

Werkwijze

Lees de leerlingen een aantal getuigenissen voor van jongeren over ongewenste aanrakingen.

Bespreek nadien telkens volgende vragen met de klas:

- Wat voelt de persoon?
- Waarom zijn deze aanraking ongewenst?

Belangrijke aspecten bij seksuele aanrakingen zijn (TGV):

- **Toestemming:** beide personen vinden de aanrakingen goed en prettig, en stemmen met de aanrakingen in.
- **Gelijkwaardigheid:** beide personen zijn (ongeveer) even oud en sterk. Er is geen verschil in macht en ze zijn gelijk in ontwikkeling.
- **Vrijwilligheid:** de aanrakingen gebeuren zonder dwang, dreiging, geweld, druk of chantage.

Je kan het "TGV" ezelsbruggetje gebruiken om de situaties met de klas te bespreken.

- Is de aanraking in deze context ongepast of niet?
- Zou jij iemand zo aanraken? Waarom wel of niet?

Bespreek vervolgens de reactie van de jongere in de getuigenis:

- Hoe heeft de jongere gereageerd?
- Wat denk je van de reactie? Is dit duidelijk voor de ander? Kan dit beter?
- Zou jij ook zo reageren? Hoe zou je dat doen of wat zou je anders doen?

Bij deze reflectievragen zijn geen echte juiste of foute antwoorden. Het is vooral belangrijk dat de jongeren nadenken over het gedrag en hoe hiermee om te gaan. Jouw taak als begeleider is vooral om het gesprek te faciliteren en vragen te stellen.

Materiaal

[zie bijlage 3](#) voor het werkblad 'Foute boel'

Doelstellingen

De leerlingen:

- herkennen signalen van ongewenste aanrakingen;
- beseffen hoe ze kunnen reageren op ongewenste aanrakingen;
- weten dat grenzen bij aanrakingen kunnen verschillen van persoon tot persoon.

Werkwijze

Verdeel de leerlingen in groepjes van 2 tot 4 personen. Laat hen de getuigenissen lezen en bijbehorende vragen invullen.

Nabespreking

Overloop de vragen en bespreek:

- Is er een verschil in antwoorden tussen de twee situaties? Hoe zou dat kunnen komen?
- Noem je dit gedrag "een foute boel"? Waarom wel of waarom niet?
- Als je de reacties in de situaties bekijkt, wie reageert het meest effectief? Zou jij hetzelfde doen?
- Is het moeilijk je lief af te wijzen als hij of zij iets doet wat je niet leuk vindt? Hoe ga je hiermee om?

BRON: WERKGROEP GOEDE MINNAARS - CGSO TREFPUNT

Materiaal

YouTube filmpje: ["Toestemming: zo simpel als thee"](#) (NL) of ["Tea consent"](#) (ENG)

Doelstellingen

De leerlingen:

- begrijpen het begrip toestemming;
- weten dat toestemming van belang is bij seksuele aanrakingen.

Werkwijze

Bekijk de video rond toestemming. Je hebt een versie in het Nederlands, maar ook in het Engels. Kies zelf wat het beste past bij je klas:

- ["Toestemming: zo simpel als thee" \(Nederlands\)](#)
- ["Tea Consent" \(Engels\)](#)

Nabespreking

Bespreek, na het kijken van bovenstaand filmpje, volgende vragen met je klasgroep:

- Is toestemming in de realiteit altijd zo eenvoudig? Waarom wel/niet?
- Bedenk eens een situatie waarin het niet helemaal duidelijk is of je iemand mag kussen, aanraken, er seks mee mag hebben ...
Vb: als je dronken bent, als je in een relatie zit ...
- Wat doe je als je niet zeker weet of je mag verder gaan?
- Hoe doe je dat, toestemming geven?

Inspiratie nodig? Kijk naar het [filmpje van Laci Green](#).

BRON: SENSOA

Materiaal

- zie bijlage 4 voor het werkblad 'Jo en Sam'
- een groot vel papier

Doelstellingen

De leerlingen:

- beseffen dat hun opvattingen over grensoverschrijdend gedrag beïnvloed zijn door genderstereotypen.

Werkwijze

Verdeel de klasgroep in minstens twee kleinere groepen. Elke groep krijgt het verhaal van Jo en Sam. Bij de ene groep geef je onopvallend mee dat Sam een jongen is en Jo een meisje. De andere groep krijgt te horen dat Sam een meisje is en Jo een jongen. De leerlingen lezen individueel het verhaal en proberen dan in groep de bijbehorende vragen op te lossen. Laat de leerlingen de antwoorden op een groot blad schrijven en hang deze op.

Nabespreking

Je brengt de twee groepen samen en bekijkt de antwoorden die ze genoteerd hebben. Hierbij deel je mee dat de groepen een andere opdracht hebben gekregen. Bespreek de verschillen en gelijkenissen met aandacht voor de achterliggende opvattingen over mannen, vrouwen en seksualiteit die het oordeel beïnvloeden.

Denk hierbij aan opvattingen als:

- Mannen zijn altijd geïnteresseerd in seks.
- Vrouwen zijn alleen geïnteresseerd in romantiek.
De situatie met Sam als man zal mogelijk negatiever beoordeeld worden dan deze met Sam als vrouw, omdat ze haar mogelijk romantische bedoelingen zullen toeschrijven.
- Als je A zegt, moet je ook B zeggen.
Als Jo niet wil vrijen, had ze er niet aan moeten beginnen. Maar het is echter belangrijk om mee te geven dat je op elk moment grenzen kan stellen.
- Vrouwen zijn passief op seksueel vlak.
Door deze mythe kan Sam in de rol van vrouw als negatief beoordeeld worden, omdat ze initiatief neemt tot seks. Jo in de rol van man kan ook negatief beoordeeld worden, omdat hij als zwak kan overkomen doordat hij geen seks wil.

BRONNEN: JE ZOU ER AIDS VAN KRIJGEN
GENDER IN DE BLENDER

Materiaal

- [zie bijlage 5](#) voor 'Situaties Vlaggensysteem'

Doelstellingen

De leerlingen:

- weten wat seksueel grensoverschrijdend gedrag is;
- kunnen het onderscheid maken tussen gedrag dat oké is en gedrag dat niet oké is;
- hebben een idee van manieren (criteria) om in te schatten of seksueel gedrag grensoverschrijdend is of niet.

Werkwijze

Verdeel de klas in groepjes en geef elk groepje de werkbladen met een zestal tekeningen van grensoverschrijdende situaties. Je kan zelf kiezen uit verschillende afbeeldingen met verschillende leeftijdscategorieën ([zie bijlage 5](#)).

Stap 1:

Leg uit dat je een oefening gaat doen om meer inzicht te krijgen in welk gedrag oké is en welk gedrag niet oké is. Geef elk groepje minstens 6 situaties uit het Vlaggensysteem ([zie bijlage 5](#)) en zorg voor een variatie in ernst. Laat de groepjes de situaties opdelen in 'oké' en 'niet oké'.

Nadien is het de bedoeling dat zij alle situaties rangschikken van 'helemaal oké' naar de meest ernstige 'helemaal niet oké'. We bedoelen met 'ernstig' de verwachting dat de situatie schade met zich meebrengt voor de betrokkenen.

Stap 2:

Laat de jongeren hun rangschikking overlopen en toelichten waarom ze iets (niet) oké vinden. Vertel hen dat sommige van deze situaties voorbeelden zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Vraag hen wat zij denken dat een bepaalde situatie wel of niet oké maakt.

Meestal zullen zij heel wat dingen aanhalen die dichtbij de criteria van het Vlaggensysteem komen. Deze bepalen inderdaad of iets seksueel grensoverschrijdend gedrag is of niet. Schrijf hun antwoorden op bord. Link hun antwoorden aan de officiële criteria van het Vlaggensysteem.

Stap 3:

Laat hen de zes criteria van het Vlaggensysteem toepassen op (enkele van) deze situaties.

Dit kan terug in kleine groep voorbereid, en klassikaal teruggekoppeld worden, maar kan ook klassikaal gebeuren door elke situatie samen te overlopen. Je kan als leerkracht gebruik maken van het blad 'Oplossingen situaties Vlaggensysteem'. Voor meer informatie en specifieke werkbundels rond het Vlaggensysteem, neem een kijkje op www.vlaggensysteem.be.

Tip: het is aangeraden om als leerkracht/begeleider/opvoeder na de oefening nog een tijdje beschikbaar te zijn. Jongeren die negatieve ervaringen hebben opgelopen, willen misschien nog wat verder met je napraten.

Oplossing situaties Vlaggensysteem

	Toestemming	Gelijkwaardigheid	Vrijwilligheid	Ontwikkeling	Context	Impact	Vlag
1	Niet oké Het klasgenootje geeft geen toestemming om de foto online te plaatsen.	Niet oké Ze zijn waarschijnlijk even oud maar door het online plaatsen van de foto heeft hij macht over het klasgenootje.	Oké Niemand staat onder druk of dwang.	Niet oké Interesse in naaktfoto's is typisch voor deze ontwikkelingsfase, maar op 17 jaar moeten ze kunnen inschatten wat de gevolgen zijn als ze foto's ongevraagd online plaatsen.	Niet oké Het klasgenootje staat herkenbaar op de foto. Er is dus niet voldoende aandacht voor haar privacy.	Niet oké Het grote bereik van een online foto kan zeker negatieve gevolgen hebben voor het klasgenootje. Ook de jongen kan hierdoor schade ondervinden.	
2	Oké Het lijkt erop dat ze beiden instemmen met het gedrag.	Oké Ze zijn even oud.	Oké Niemand staat onder druk of dwang.	Oké Tijdens de puberteit wordt er op seksueel en lichamelijk vlak ge-experimenteerd met leeftijdsgenoten.	Oké Het speelt zich af in de privacy van de slaapkamer.	Oké Ze ondervinden geen nadelige gevolgen van dit gedrag.	
3	Niet oké Hij heeft geen inspraak in deze situatie en kan dus geen toestemming geven of weigeren.	Niet oké Zij heeft een gezagsrelatie met hem.	Oké Niemand staat onder druk of dwang.	nvt	Niet oké In een klascontext kan een aanraking gepast zijn (bijvoorbeeld om troost of steun te bieden), maar hier moet bewust mee omgegaan worden.	Niet oké Dit kan ongemakkelijk zijn voor hem en kan haar imago schaden.	
4	Niet oké De meisjes hebben geen toestemming gegeven voor het aanraken van hun borsten.	Oké De jongens en meisjes zijn van dezelfde leeftijd en in een gelijkwaardige positie.	Oké Niemand staat onder druk of dwang.	Niet oké Op deze leeftijd zouden de jongens de grenzen van anderen moeten kennen en ze zouden er rekening mee moeten houden.	nvt	Niet oké De jongens hebben niet stilgestaan met de gevolgen die dit kan meebrengen voor hun.	

Oplossing situaties Vlaggensysteem

	Toestemming	Gelijkwaardigheid	Vrijwilligheid	Ontwikkeling	Context	Impact	Vlag
5	Niet oké De jongens gaan in op de vraag, maar zijn misschien niet volledig bewust van de gevolgen.	Niet oké Er is een groot leeftijdsverschil tussen de betrokkenen.	Oké Niemand staat onder druk of dwang.	Niet oké De man zou moeten weten dat het niet aanvaardbaar is om met minderjarige jongens intiem contact te zoeken.	Niet oké Datingapps zijn onveilig als herkenbare sexy foto's worden doorgestuurd.	Niet oké Het gaat over naaktbeelden waar de jongens herkenbaar op staan. Er kunnen negatieve gevolgen zijn voor de jongens, maar ook voor de man, want dit is strafbaar.	
6	Niet oké Zij weten niet dat ze begluurd worden en geven geen toestemming.	Oké Er is geen (groot) verschil in leeftijd.	Oké Niemand staat onder druk of dwang.	Niet oké Op deze leeftijd weet hij dat het ongepast is om te gluren.	Niet oké Dit gedrag schendt hun privacy en is dus niet geschikt voor de context.	Niet oké Dit gedrag kan hun gevoel van veiligheid ernstig verstoren en zijn imago schenden.	
7	Oké Dit gedrag kan hun gevoel van veiligheid ernstig verstoren en zijn imago schenden.	Oké Ze zijn even oud.	Oké Niemand staat onder druk of dwang.	Oké Het gedrag is gepast voor hun leeftijd, meer dan de helft van de min 18-jarigen heeft reeds geslachtsgemeenschap gehad.	Oké Het gedrag is gepast voor de context: het speelt zich af in de privacy van de slaapkamer.	Oké Er zijn geen schadelijke gevolgen voor hen. Het pakje condooms wijst op het belang dat ze hechten aan veilig vrijen.	
8	Oké Beide jongeren geven toestemming.	Oké Beide partners zijn gelijkwaardig.	Oké Niemand staat onder druk of dwang.	Oké Het gedrag is gepast voor de leeftijd.	Niet oké Een kleedhokje is ook niet voldoende privé.	Niet oké Het kan zijn dat de jongeren in de problemen komen als iemand hen betrappt.	

Oplossing situaties Vlaggensysteem

	Toestemming	Gelijkwaardigheid	Vrijwilligheid	Ontwikkeling	Context	Impact	Vlag
9	Oké De jongens geven toestemming om dit te doen.	Oké De jongens zijn even oud.	Niet oké Door groepsdruk kan er sprake zijn van dwang. Het is moeilijk om te zien of de jongens dit vrijwillig doen.	Oké Dit gedrag past binnen de ontwikkeling.	Niet oké Op de speelplaats zijn er ook andere kinderen aanwezig. Dit is niet de juiste plaats.	Niet oké Dit gedrag is niet goed voor het imago van de jongens.	
10	Niet oké De meisjes geven geen toestemming, het gaat om (ongewenste) seksuele aandacht.	Niet oké De leraar beslist over hun cijfers en heeft macht over hen. Door de hiërarchische positie kunnen de meisjes moeilijker hun grenzen aangeven.	Oké Niemand staat onder druk of dwang.	Niet oké Een volwassene zou moeten weten dat hij geen ongepaste seksuele aandacht kan geven aan de meisjes.	Niet oké In een schoolcontext is het niet oké dat een leerkracht seksuele aandacht geeft aan leerlingen.	Niet oké De meisjes kunnen dit choquerend vinden. Dit gedrag is mogelijk schadelijk voor het imago van de leerkracht.	
11	Oké De jongeren geven toestemming om hier samen naar te kijken.	Oké De jongeren zijn allemaal even oud.	Oké Niemand staat onder druk of dwang.	Oké Het gedrag past bij hun leeftijd. Jongeren zijn nieuwsgierig en zoeken informatie over seksualiteit.	Niet oké Andere kinderen kunnen dit ook zien en hier zich ongemakkelijk bijvoelen. Dit hoort ook niet tijdens een schoolreis.	Niet oké Ze kunnen zelf door het filmpje aangedaan of gechoqueerd zijn. Andere kinderen kunnen dit ook zien en hierdoor ook aangedaan zijn. Ze riskeren een sanctie om dit te doen tijdens de schooluren.	
12	Oké Het gaat om een koppel, ze zoenen elkaar en geven daar toestemming voor.	Oké De jongen en het meisje zijn ongeveer even oud.	Oké Niemand staat onder druk of dwang.	Oké Dit gedrag past bij de leeftijd.	+ - Oké We weten niet wat de school hiervan denkt, maar als die zoenen niet verbieden dan is dit gedrag oké.	Oké Het zoenen heeft geen schadelijke gevolgen voor het koppel.	

Materiaal

- [zie bijlage 6](#) voor werkblad 'Mythekaartjes'
- [zie bijlage 14](#) voor achtergrondinformatie bij de mythes voor jou als leerkracht

Doelstellingen

De leerlingen:

- kennen enkele belangrijke mythes over seksueel grensoverschrijdend gedrag;
- kunnen argumenten opsommen waarom bepaalde uitspraken mythes zijn.

Werkwijze

Verdeel de klasgroep in kleine groepjes. Deel aan elk groepje minstens 1 mythekaartje uit. Zorg ervoor dat je alle mythekaartjes die je hebt uitgedeeld, ook zeker bespreekt. Leg aan de leerlingen uit wat een mythe is. Je kan hierbij vertellen dat het uitspraken zijn die je vaak hoort, maar eigenlijk fout zijn. Een goed voorbeeld is "Kindjes komen van de ooievaar", een mythe die ze vaak vertellen aan jonge kinderen.

Soms is het niet zo eenvoudig om mythes te herkennen en sluipen ze in ons hoofd binnen. Daarom is het heel goed om te weten welke informatie juist en fout is, zeker ook wanneer het gaat over seksueel (grensoverschrijdend) gedrag.

Geef aan de leerlingen de opdracht om bij de mythekaartjes argumenten te verzinnen die je kan gebruiken om uit te leggen waarom de uitspraak op het kaartje fout is. Indien je internet ter beschikking hebt, kan je de leerlingen ook online informatie over de mythe laten opzoeken.

Na het opzoekrondje stelt elk groepje de mythe voor aan de klas met de argumentatie waarom deze mythe fout is. De rest van de klas kan hierbij eventueel nog verduidelijkende vragen stellen.

Nabespreking

Leg uit dat informatie invloed heeft op wat we wel of niet doen. Bijvoorbeeld als we denken dat jongens en mannen nooit seksueel geweld meemaken, kan een man minder geneigd zijn om daarmee naar buiten te komen.

Gebruik de achtergrondinformatie om meer duiding te geven bij de mythes.

BRON: SENSOA

2 Communicatie

Materiaal

- pen en papier
- een groot vel papier/bord

Doelstellingen

De leerlingen:

- weten dat je best op zoek gaat naar toestemming, een 'ja', voor er seksueel contact plaatsvindt;
- weten dat er verschillende manieren zijn om een 'ja' te vragen;
- weten dat er verschillende stappen zijn tot contact met iemand.

Werkwijze

Verdeel de klas in groepjes. Laat elk groepje op een leeg blad nummers van 1 tot 10 schrijven. Geef elk groepje een andere "eerste keer" om bij nummer 10 te schrijven. Dit kan bv. de eerste keer op date gaan, de eerste keer seks of de eerste zoen zijn. Je kan ze zelf ook laten kiezen welke context ze willen.

Bijvoorbeeld: je leert iemand online kennen en wil de eerste keer op date gaan versus je leert iemand op een feestje kennen en wil de eerste keer op date gaan. Dit kan de eerste keer ooit kussen/seks zijn, maar ook de eerste keer met iemand nieuw iets doen.

Leg uit aan de leerlingen dat ze nummers 1-9 moeten proberen in te vullen. Hoe kom je tot 'de eerste keer'? Wat zijn de stappen die je kan nemen? Laat ze hierbij ook nadenken over hoe ze er steeds voor kunnen zorgen dat ze zeker weten of de andere het fijn vindt. M.a.w. laat ze nadenken over "Hoe zorg je voor een 'ja' bij elke stap?".

Nabespreking

Breng de resultaten van de groepjes samen op een groot vel papier of bord. Laat de anderen input geven bij de stappen:

- Vinden zij dit een goede volgende stap? Wat zouden ze eventueel anders doen?
- Is ervoor gezorgd dat ze zeker zijn van de 'ja' bij de andere persoon? Hoe?
- Stel dat je na enkele stappen van gedacht verandert en niet meer verder wil, hoe zeg je dit? Hoe maak je dit duidelijk?

Je kan hierbij ook nog enkele vragen stellen over de 'eerste keer':

- Hoe voel je dat je er klaar voor bent?
- Wat is jouw ideale 'eerste keer ...'?
- Staat er een bepaalde leeftijd op deze 'eerste keer'?
- Hoe lang dien je samen te zijn voor deze 'eerste keer' plaatsvindt?

BRON: SENSOA

Materiaal

- zie bijlage 7 voor het werkblad 'Liefste (s)expert'
- pen en papier

Doelstellingen

De leerlingen:

- kunnen zich weerbaar en assertief opstellen;
- denken na over grenzen van zichzelf en de ander;
- zien in dat meerdere reacties mogelijk zijn.

Werkwijze

Verdeel de klasgroep in groepen van 3 à 4 personen. Elk groepje krijgt 1 à 2 kaartjes waarop een situatie beschreven staat. Het groepje moet advies geven alsof zij de (s)expert zijn. Meerdere antwoorden zijn mogelijk, maar geef hen mee dat je best een antwoord geeft waar alle betrokkenen zich zo goed mogelijk bij voelen.

Als extra opdracht kan je elk groepje een extra situatie laten bedenken waar de klas dan advies op moet geven.

Nabespreking

Breng de klas terug bij elkaar. Ieder groepje kan nu de besproken situatie(s) voorleggen aan de anderen. Enkele bijkomende richtvragen:

- Is dit een moeilijke situatie? Waarom?
- Is het mogelijk de gevoelens van alle betrokkenen in te schatten? Hou je daar rekening mee? Waarom wel? Waarom niet?
- Vinden anderen dit een goed antwoord?
- Hoe denk je dat de situatie zal lopen als ze jullie advies volgen?

Tip: je kan de extra situaties van de leerlingen achteraf met andere groepen hergebruiken als je deze goed vindt.

BRONNEN: VOORLICHTEN DAT HET EEN LUST IS (METHODIEK)
WERKGROEP GOEDE MINNAARS - CGSO TREFPUNT (INHOUD)

Materiaal

[zie bijlage 8](#) voor het werkblad 'Mijn lief zegt'

Doelstellingen

De leerlingen:

- kunnen gepast 'nee' zeggen op situaties binnen een relatie;
- weten dat ze 'nee' mogen zeggen binnen een relatie wanneer ze iets niet fijn vinden;
- weten dat ze de 'nee' van een ander moeten respecteren.

Werkwijze

Ga in een kring zitten met de klas. Geef de leerlingen om beurten een uitspraak van het werkblad. Diegene met het kaartje noemt een naam van een andere leerling die moet reageren op de situatie. Het kaartje wordt voorgelezen, en er wordt gereageerd op de situatie. Na de reactie volgt een nabespreking.

Nabespreking

Zoek met de ganse groep antwoord op volgende vragen:

- Wie zou ook zo reageren?
- Wie zou er anders reageren?
- Hoe kan je anders reageren?
- Kan je iemand dwingen iets te aanvaarden?

BRON: WERKGROEP GOEDE MINNAARS - CGSO TREFPUNT

Materiaal

- [zie bijlage 9](#) voor het werkblad 'Een vriend(in) vertelt je dat ...'
- [zie bijlage 15](#) voor de 'Begeleidersfiche'
- pen en papier
- optioneel: fiche hulpbronnen ([zie bijlage 11](#) voor het werkblad 'Organisaties') en [situatiekaarten Vlaggensysteem Onderwijs](#)

Doelstellingen

De leerlingen:

- weten wat seksueel grensoverschrijdend gedrag is en kunnen het onderscheid maken tussen gedrag dat oké is en gedrag dat niet oké is;
- weten meer over de dynamieken van seksueel grensoverschrijdend gedrag;
- kennen de waarheid achter enkele vaakvoorkomende mythes;
- weten wanneer er hulp moet worden ingeroepen en waar ze die hulp vinden.

Werkwijze

Stap 1:

Print en knip de casussen. Verdeel de klas in groepjes en geef elk groepje een casus. Vertel hen dat dit allemaal situaties zijn waarbij er sprake is van seksueel gedrag dat niet oké is. Alle situaties zijn echt gebeurd. Geef hen de tijd om de situatie te bespreken en te bedenken wat hun reactie zou zijn indien zij dit zouden meemaken.

Stap 2:

Laat de groepjes kort hun situatie en reactie aan de rest van de klas voorstellen.

Stel daarbij telkens nog wat richtvragen waarbij je, nadat de leerlingen antwoorden, extra informatie meegeeft. Deze informatie kan je vinden in de begeleidersfiche, [zie bijlage 15](#).

- Denk je dat veel jongeren seksueel gedrag meemaken dat niet oké is?
- Hoeveel mensen die dit soort van dingen meemaken vertellen dit ooit aan iemand?
- Worden de meeste jongeren slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag door volwassenen of door leeftijdsgenoten?
- Wanneer moet je het aan een volwassene gaan vertellen?
- Aan wie kan je het vertellen?
- Hoeveel jongeren doen aan sexting?

Stap 3:

Breng de groep terug samen in een kring. Vertel hen dat alle situaties die net werden besproken voorbeelden zijn van 'seksueel grensoverschrijdend gedrag'.

Vraag hen wat zij denken dat een bepaalde situatie wel of niet oké maakt. Meestal zullen zij heel wat dingen aanhalen die dichtbij de criteria komen die inderdaad bepalen of iets seksueel grensoverschrijdend gedrag is. Schrijf hun antwoorden op bord. Koppel hun antwoorden dan aan de criteria van het Vlaggensysteem en leg uit wat elk criterium juist wil zeggen ([zie Inleiding](#)).

Stap 4 (optioneel):

Om de criteria verder in te oefenen kan je een paar situaties voorlezen of tonen uit onze databank van het Vlaggensysteem ([Sensoa Vlaggensysteem Situatieschetsen](#)). Het is niet de bedoeling dat de jongeren tot de juiste kleur vlag komen. Wel dat ze leren reflecteren over de criteria en een onderscheid leren maken tussen situaties die helemaal 'oké' zijn en situaties die 'niet oké' zijn.

Tip: het is aangeraden om als leerkracht/begeleider/opvoeder na de oefening nog een tijdje beschikbaar te zijn. Jongeren die negatieve ervaringen hebben meegemaakt, willen misschien nog wat verder met je napraten.

BRON: SENSOA

Materiaal

- [zie bijlage 10](#) voor kaartjes 'Is't oké'
- 3 zakken, of potjes of iets van die aard, om de kaartjes in te doen

Doelstellingen

De leerlingen:

- denken na over wat ze oké vinden en wat niet;
- denken na over hoe ze reageren op situaties die ze oké of niet oké vinden;
- kunnen praten over individuele verschillen rond hoe ze situaties beleven;
- kunnen nadenken over situaties die niet altijd zwart of wit zijn.

Werkwijze

Knip de kaartjes uit en steek ze per categorie (wie, wat (gedrag) en context) in een apart zakje. Je kan zelf ook nog enkele kaartjes invullen, of aan je klas vragen of zij nog inspiratie hebben.

Laat de jongeren per twee uit elk zakje een kaartje kiezen, zodat ze een totale situatie voor zich hebben. Laat ze dan per twee bespreken of ze deze situatie 'oké' of 'niet oké' vinden, en waarom. Laat hen ook nadenken over hoe ze zouden reageren op deze situatie.

Nabespreking

Laat de groepjes hun situatie voorstellen aan de klas. Laat hen vertellen waarom ze de situatie wel of niet oké vinden, en hoe ze erop zouden reageren. Geef andere leerlingen de ruimte om hun mening over deze situatie te uiten.

Vertel dat het vaak niet eenvoudig te zien is of iets voor de ander oké is. Het hangt sterk af van de context, en eerdere ervaringen van de persoon. Hierdoor zal iedereen andere zaken wel of niet oké vinden. Wanneer je dus niet zeker bent of iets oké is, check je het dus best gewoon.

Om deze oefening af te ronden, kan je de leerlingen de zelftest laten invullen op www.horenzienenpraten.be. Zo krijgen ze te zien hoe goed ze zelf de check doen!

Tip: De kaartjes uit de bijlage zijn gebaseerd op de Flirtertwister, die ook online terug te vinden is via allesoverseks.be/flirtertwister

Extra tip: kijk met de leerlingen eerst [de video](#) 'Grenzen bij iemand die je kent' (We Zien U aflevering 2). Hier hebben Seksuolotte en Sarah Vandeursen het over seksueel grensoverschrijdend gedrag samen met jongeren uit Hasselt. Het thema: grenzen bij iemand die je kent. Na deze video kan je met de leerlingen deze oefening verder doen.

3 Hulp vragen

Materiaal

[zie bijlage 11](#) voor het werkblad 'Organisaties'

Doelstellingen

De leerlingen:

- weten waar in hun omgeving ze terecht kunnen met vragen rond seksualiteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag;
- kennen enkele belangrijke hulporganisaties.

Werkwijze

Geef aan de jongeren van je klas de uitgeknipte kaartjes van de organisaties. Lees ook enkele situaties voor waarin jongeren met een vraag zitten.

Enkele voorbeelden van zulke situaties:

- Mijn vriendin zegt dat ze zwanger is en weet niet goed wat ze moet doen.
- Mijn vriend zegt dat hij op iemand van hetzelfde geslacht valt en graag met andere jongeren hierover wil praten.
- Mijn vriendin zegt dat ze zich niet goed voelt in haar lichaam en niet goed weet hoe ze met dit gevoel om moet gaan.
- Mijn vriend zegt dat zijn trainer hem regelmatig ongepast aanraakt.
- Mijn vriendin zegt dat ze zich niet goed voelt in haar vel en nood heeft aan een babbel.
- Mijn vriend zegt dat een jongen op school hem regelmatig onder druk zet om porno te kijken, en als hij dit niet doet wordt hij geslagen.
- Mijn vriendin zoekt informatie over hoe ze kan praten met haar lief over seks en condoomgebruik.
- Mijn vriendin vertelt dat ze dit weekend seks moest hebben met haar lief tegen haar wil.

Waar kan deze persoon terecht? Laat de jongeren gepaste organisaties naar voren schuiven. Laat hen ook uitleggen waarom ze aan deze organisatie denken. Geef eventueel zelf als leerkracht nog extra informatie over de desbetreffende organisaties.

Nabespreking

Bespreek na afloop volgende vragen met de hele groep:

- Heb je het gevoel dat je op school in met zo'n situatie terecht kan? Bij wie?
- Ken je nog goede organisaties/hulpbronnen buiten de school? Welke?
- Wat is voor jou belangrijk om goed opgevangen te worden?

BRON: SENSOA

Materiaal

- [video: grenzen tijdens 't uitgaan \(We Zien U aflevering 1\)](#)
- pen en papier

Doelstellingen

De leerlingen:

- denken na over grenzen van zichzelf en de ander tijdens het uitgaan;
- weten wat een safer space inhoudt;
- denken na wat voor hen belangrijk is in een safe space.

Inleiding

In deze video trekken Seksuolotte en Maximiliaan er in Gent op uit om jongeren te vragen naar hun ervaringen tijdens het uitgaan. Tijdens hun tocht maken ze kennis met Nona, die ongewenst werd betast tijdens het feesten. Ook andere jongeren delen hun verhalen over wat ze meemaken als ze op stap gaan.

Later verkent Seksuolotte Paradise City om meer te ontdekken over de 'safer space'* die daar gecreëerd wordt. Zo een safer space is speciaal ontworpen om een zo veilig mogelijke omgeving te bieden voor iedereen.

*We spreken over safer space in plaats van safe space omdat je nooit iemand volledige veiligheid kan beloven

Werkwijze

Verdeel de klas in verschillende groepjes en geef elke groep een groot blad papier. Vraag aan de leerlingen om zich in te beelden wat hun safer space allemaal nodig zou moeten hebben. Laat ze tekenen, schrijven en opkomen met originele ideeën.

Breng na een tijd de klas terug bij elkaar en laat ieder groepje hun safer space voorstellen.

Wanneer elke groep zijn safer space heeft voorgesteld, ga je het gesprek aan met de hele klas. Volgende vragen kunnen hierbij helpen:

- Zou je zelf naar een safer space gaan? Wat zou je tegenhouden of net motiveren?
- Denken jullie dat het belangrijk is om safer spaces te creëren op evenementen en in andere sociale situaties? Waarom wel/niet?
- Van welke elementen uit de voorgestelde safer spaces zou je zeker willen dat ze aanwezig zijn op een evenement?
- Wat zou je kunnen doen om iemand te helpen op een evenement waar er geen safer space is?

BRONNEN: SENSOA, VRT MAX, WE ZIEN U (VLAAMSE OVERHEID)

4 Online

Materiaal

Tool "coolnotcool" vanop de website www.thatshotcool.com

Doelstellingen

De leerlingen:

- weten dat er verschillende strategieën zijn om op ongewenst online seksueel getint gedrag te reageren.

Werkwijze

Ga naar de website www.thatshotcool.com en open de tool "coolnotcool".

Doorloop het verhaal klassikaal en vraag hen of ze deze situatie "cool" (oké) of "not cool" (niet oké) vinden. Vertaal de situaties indien nodig of maak er een werkblad van. Zo kan je de situaties ook zelf aanpassen.

Er zijn drie situaties:

- Shelby + Alex: controleren van social media, bij wie kan je hiervoor terecht?
- Alice + Carla: aandringen tot sexting, bij wie kan je hiervoor terecht?
- Leila + Chris: controleren gsm, foto's ongevraagd opslaan, Facebook hacken, bij wie kan je hiervoor terecht?

Nabespreking

Besprek na elke situatie:

- Wat vond je van de reacties in deze situatie?
- Hoe kan je hier beter op reageren?
- Waar kan je terecht met vragen rond dit thema?

BRON: SENSOA

Materiaal

zie [bijlage 12](#) voor het werkblad 'Online stellingen'

Doelstellingen

De leerlingen:

- kunnen hun eigen mening over het gebruik van nieuwe media uiten en in vraag stellen;
- kunnen hun eigen waarden i.v.m. internetgebruik benoemen;
- zijn zich bewust van de mogelijkheden en effecten van nieuwe media op relationeel en seksueel gebied.

Werkwijze

Leg de leerlingen enkele stellingen voor en laat hen hierover discussiëren. Deze discussie kan op verschillende manieren georganiseerd worden:

- **Ruimtelijk peilen:** Verdeel de klas in drie plaatsen: akkoord – neutraal – niet akkoord. Lees een stelling voor en laat de leerlingen per antwoordmogelijkheid een plaats in de klas innemen.
- **Groepsdiscussie:** knip de stellingen uit en steek ze in een enveloppe. Verdeel de klas in twee groepen. Laat telkens één leerling een stelling trekken en voorlezen. Vraag vervolgens aan één deel van de groep om argumenten op te sommen om de stelling te verdedigen, en aan het tweede deel van de groep om tegenargumenten aan te halen.
- **Werkblad:** verdeel de klas in groepen. Laat de groepjes voor de drie stellingen zowel argumenten pro als contra opnoemen. Bespreek de resultaten nadien klassikaal.

Vul eventueel aan met achtergrondinformatie (www.clicksafe.be).

BRON: CONNECTED

Materiaal

- [zie bijlage 13](#) voor het werkblad 'Hé het is oké'
- eventueel zelf te voorzien: pen en papier voor toepassing criteria Vlaggensysteem

Doelstellingen

De leerlingen:

- weten wat online seksueel grensoverschrijdend gedrag is;
- kunnen het onderscheid maken tussen gedrag dat oké is en gedrag dat niet oké is.

Werkwijze

Verdeel de klas in groepjes en geef elk groepje de uitgeknipte situaties van het werkblad 'Hé het is oké'.

Laat de groepjes de situaties rangschikken in oké en niet oké. Als ze de situaties verdeeld hebben in twee stapels, laat ze dan alle situaties rangschikken van minst ernstig naar meest ernstig. Met 'ernstig' bedoelen we de verwachting dat de situatie schade met zich meebrengt voor de betrokkenen.

Laat hun daarna hun rangschikking overlopen en toelichten waarom ze iets (niet) oké vinden. Vertel hen dat sommige van deze situaties voorbeelden zijn van online seksueel grensoverschrijdend gedrag. Vraag hen wat zij denken dat een bepaalde situatie wel of niet oké maakt. Meestal zullen zij heel wat dingen aanhalen die dichtbij de criteria komen die inderdaad bepalen of iets seksueel grensoverschrijdend gedrag is. Schrijf hun antwoorden op bord. Leg op basis van hun antwoorden de zes criteria van het Vlaggensysteem uit.

Als laatste doe je de check bij elke situatie voor de criteria van het Vlaggensysteem. Is dit te moeilijk? Maak dan gebruik van het TGV ezelsbruggetje en pas de drie criteria toe op de situaties. Dit kan terug in kleine groep voorbereid, en klassikaal teruggekoppeld worden, maar kan ook klassikaal gebeuren door elke situatie samen te overlopen.

BRON: SENSOA & HÉ HET IS OKÉ - MEDIAWIJS

Materiaal

- [video: grenzen online \(We Zien U aflevering 3\)](#)
- grootte bladen papier, stiften en pennen
- [zie bijlage 16 voor 'Begeleidersfiche online seksueel grensoverschrijdend gedrag'](#)

Doelstellingen

De leerlingen:

- weten wat online seksueel grensoverschrijdend gedrag is;
- kunnen kritisch nadenken over waarom iets al dan niet over de grens gaat. .

Werkvorm

In deze aflevering trekken Seksuolotte en Amir Motaffaf eropuit en vragen ze Mechelse jongeren over seksueel grensoverschrijdend gedrag in de online wereld. Wanneer ga je over de grens en wanneer is het wel oké? Lotte praat met de moeder van een slachtoffer wiens naaktfoto ongewild verspreid werd, met verschrikkelijke gevolgen.

Laat de leerlingen, voor de start van de video, enkele vragen op een blad schrijven. Bedoeling is dat ze deze, na het bekijken van de video, kunnen beantwoorden.

De vragen die je kan stellen:

- 37% van de belgen heeft al een dickpick ontvangen, het merendeel daarvan was ongewenst. Hoe kwam dit cijfer bij je binnen? Verschoot je hiervan?
- Amir trekt de straat op en vraagt jongeren of hun seksleven zich ook online afspeelt, hierbij werden veel voorbeelden gegeven. Wat zijn volgens jullie de voor- en nadelen van online seksualiteit beleven?
- Je hoorde het verhaal van Yasmin, zij werd benaderd en bedreigd voor sexy foto's. Zij lichtte uiteindelijk haar klastitularis in, die haar doorverwees. Moest jij zoiets meemaken, wie zou jij aanspreken? Wie zou jij je verhaal toevertrouwen?
- Het werd enkele keren vernoemd maar, bij welke officiële instanties zou je hulp kunnen vinden denk je? (Neem gerust bijlage 11 erbij voor tips.)

Tip: Wil je met meer werkvormen rond sexting aan de slag? Gebruik dan de werkvormen uit 'Praten over sexting'. In deze gratis downloadbare bundel vind je 8 werkvormen rond sexting waarmee je aan de slag kan met jouw leerlingen.

BRONNEN: SENSOA, VRT MAX, WE ZIEN U (VLAAMSE OVERHEID)

5 Bijlages

Werkblad 'Lichaamscaroussel'

1

Geef elkaar een stevige hand

2

Geef elkaar een zoen op de wang

3

Geef elkaar een schoudermassage

4

Geef elkaar een knipoog

5

Masseer de hand van de ander

6

Streel elkaars gezicht

7

Geef elkaar een zoen op het oor

8

Doe even neuze-neuze

9

Leg je partners haar even goed

10

Ga op elkaars schoot zitten

11

Geef elkaar een knuffel van
10 seconden

12

Geef elkaar een zoen in de nek

Werkblad 'Getuigenissen'

Getuigenis 1

Sarah gaat met vrienden samen iets drinken. Als Sarah zich wil neerzetten op een stoel, voelt ze dat Bruno zijn hand met zijn handpalm naar boven op de stoel heeft gelegd. Hij knijpt in haar billen wanneer ze zich neerzet. Hij heeft dit al een paar keer gedaan, het maakt Sarah telkens heel boos. Ze staat recht, geeft hem een mep in zijn gezicht en zegt "smerige gast!". Bruno zit erbij te glimlachen. Hun vrienden die erbij zijn lachen mee.

Getuigenis 2

Maarten neemt afscheid van zijn lief voor de deur en geeft hem een zoen op zijn mond. Plots duwt zijn lief de mond van Maarten open en steekt zijn tong tussen zijn lippen. Maarten schrikt, deinst naar achter en roept "Bah!". Maarten's lief is erg op zijn tenen getrapt, kijkt wat geïrriteerd, gaat naar zijn fiets en rijdt weg, zonder iets te zeggen.

Getuigenis 3

Lies staat na school in een overvolle tram. Omdat het zo druk is, staat iedereen dicht op elkaar. Ze voelt dat een jongen die achter haar staat wel heel dicht tegen haar staat. Na een tijdje merkt ze dat de jongen expres tegen haar aanleunt. Ze vindt dit niet leuk en weet niet wat ze moet doen.

Getuigenis 4

Leila en Amira zijn goede vriendinnen. Tijdens de speeltijd komt Amira heel erg dicht bij Leila staan en neemt ze Leila haar hand vast. Leila vindt dit niet zo fijn. Ze duwt Amira plagerig weg en zegt "Kan je misschien wat minder dicht komen staan?", maar dat lijkt niet te helpen.

Getuigenis 5

Sien staat al de hele avond flirterig te dansen met Jo. Ze staan dicht bij elkaar, en raken elkaar vaak aan. Ze vinden dit allebei fijn. Plots komt Jo heel dicht bij Sien, kust hij haar en gaat met zijn hand onder haar T-shirt. Sien schrikt, draait zich om en gaat weg. Jo begrijpt niet wat hij fout heeft gedaan.

Getuigenis 6

Wouter en Jolien zijn al zeven maanden samen. Jolien vindt dat het tijd is voor de volgende stap in hun relatie. Wanneer haar ouders op weekend zijn, en ze alleen thuis is met Wouter, duwt ze hem op bed en begint ze zich uit te kleden. Ze gaat naar Wouter, doet zijn T-shirt uit en knoopt zijn broek los. Hij wordt rood, duwt Jolien weg en doet zijn T-shirt weer aan. Jolien zegt: "Zeg flauwerik, we zijn al zo lang samen. Als je mij echt graag ziet, doe je gewoon mee". Wouter weet niet wat hij moet doen: hij wil Jolien niet kwijt, maar is hier nog niet klaar voor.

Getuigenis 7

Anine en Merel zitten samen in de zetel film te kijken. Merel begint Anine te kussen en streelt haar. Wanneer Merel de broek van Anine losknoopt, zegt Anine: "Kunnen we misschien gewoon verder film kijken?". Een beetje nors gaat Merel rechttzitten, aan de totaal andere kant van de zetel. Wanneer Anine later iets vraagt, reageert ze niet.

Werkblad 'Foute boel'

Getuigenis Nick

"Ik kende haar al langer, we stuurden wel eens flirterige berichten en foto's via WhatsApp. Nu waren we eindelijk samen op hetzelfde feestje. Nadat ik me wat moed indronk, besloot ik naar haar toe te gaan. Ze gaf me een knuffel toen ze me zag. Later gingen we steeds dichterbij elkaar dansen. Toen kustte ze me en ze nam mijn hand vast om met haar naar buiten te gaan. We stonden buiten tegen de muur, ik kustte haar verder. Ik dacht dat ze wel wat meer wou, dus mijn hand ging naar haar broek. Ze stribelde wel wat tegen, maar ik stelde me er geen vragen bij. Ik duwde haar broek naar beneden. Toen ze ging schelden en schreeuwen hield ik ermee op.

Nu praat ze niet meer tegen mij, en haar vriendinnen bekijken me steeds scheef. Ik kreeg ook een bericht van een onbekend nummer waar "Aanrander" in stond. Ik ben toch geen aanrander! Ik dacht echt dat ze het leuk vond."

Getuigenis Emma

"Laurens was best leuk, en hij vond me ook leuk, dat weet ik zeker. We spraken regelmatig af om samen iets te gaan drinken, een film te kijken of wat rond te hangen met vrienden. Hij kon goed kussen en nam me regelmatig vast om een zoen te geven. Maar daar bleef het bij. Uit zijn berichtjes kon ik afleiden dat hij wel meer wou: hij hintte steeds dat hij me miste en vroeg wel eens naar sexy foto's. Op een dag zaten we bij mij thuis in de zetel wat tv te kijken. Hij begon me te kussen en mijn hand gleed naar zijn broek. Hij stopte met me te kussen, zei: "Wat doe je?" en kustte me dan verder. Ik deed zijn broek open en stak mijn hand in zijn onderbroek. Dan duwde hij me weg en hij zag helemaal rood. Hij zei dat hij weg moest en deed zijn jas aan. Ik dacht dat hij grappe en zei plagerig "Durf je nog niet verder, mietje?", waarop hij naar buiten ging.

Nu ontloopt hij mij, we sturen geen berichtjes meer. Ik weet echt niet waarom hij zo afzijdig doet, hij wou duidelijk ook verder gaan, maar hij durfde de eerste stap niet te zetten denk ik.

Werkblad 'Foute boel'**Nick****Emma**

Waaruit leidde Nick af dat het meisje zin had in meer?

.....

.....

.....

.....

.....

Waaruit leidde Emma af dat Laurens zin had in meer?

.....

.....

.....

.....

.....

Gaf het meisje signalen die duiden op een 'nee'? Welke?

.....

.....

.....

.....

.....

Gaf Laurens signalen die duiden op een 'nee'? Welke?

.....

.....

.....

.....

.....

Waren die signalen duidelijk? Waarom wel/niet?

.....

.....

.....

.....

.....

Waren die signalen duidelijk? Waarom wel/niet?

.....

.....

.....

.....

.....

Hoe had Nick duidelijker kunnen aftoetsen of zij er ook zin in had?

.....

.....

.....

.....

.....

Hoe had Emma duidelijker kunnen aftoetsen of Laurens er ook zin in had?

.....

.....

.....

.....

.....

Wat vind je van de reactie van Nick?

.....

.....

.....

.....

.....

Wat vind je van de reactie van Emma?

.....

.....

.....

.....

.....

Had Nick eerder moeten stoppen?

.....

.....

.....

.....

.....

Had Emma eerder moeten stoppen?

.....

.....

.....

.....

.....

Werkblad 'Jo en Sam'

Het begin van dit verhaal is heel herkenbaar: ze zijn allebei uitgenodigd op een verjaardagsfeestje. De drank vloeit rijkelijk waardoor ze beide wat dronken zijn. Hoewel Sam en Jo elkaar nauwelijks kennen, zijn ze door hun gemeenschappelijke vriend wel op de hoogte van elkaar. Van hem zou je niet zeggen dat hij dronken is. Zij heeft kennelijk wel te veel op, want ze giechelt heel de tijd met haar vrienden en kan er maar moeilijk mee ophouden.

Ze waren elkaar al eerder opgevallen, meer dan eens zelfs, en anderen hebben hen de stap zien overwegen. Het is moeilijk te zeggen wie van hen het meest geïnteresseerd is. Ze gedragen zich beiden heel vrolijk. Na middernacht, als er al wat volk naar huis is, pakt hij haar hand en ze begeven zich naar de dansvloer.

Ze zegt: "Ik hoop dat je mijn hand niet vasthoudt omdat je bang bent dat ik niet meer stevig op mijn benen sta". "Je weet dat dat niet de reden is", antwoordt hij. Ze dansen heel de avond dicht tegen elkaar aan, ook op de snelle nummers.

's Ochtends vroeg eindigt het feest en worden ze aan de deur gezet. "We zouden ergens naartoe kunnen gaan", mompelt Sam. Er wordt even zwijgend over het voorstel nagedacht, tot Jo fluistert: "Om gezellig nog wat te praten".

Ze halen hun jassen en wandelen naar het kot van Jo. Jo woont samen met een vriend die boven ligt te slapen, dus ze gaan stil naar de eetkamer. Jo verontschuldigt zich voor de rommel en wijst naar de zetel: "De meest comfortabele plek op ons kot".

De zetel is echter wat klein voor hun tweeën waardoor ze heel dicht tegen elkaar zitten. Na een paar minuten weten ze niet meer waar ze hun armen moeten houden en merkt Sam op: "Dit is niet ideaal. Waarom gaan we niet naar de slaapkamer?". Waarop Jo reageert: "Nee, laten we nog even babbelen". Sam lacht en zegt: "Dat kunnen we boven toch ook doen?". "Maar mijn kotgenoot ligt daar te slapen ... Als we teveel lawaai maken ...".

Jo maakt de zin niet af en ze kijken even naar elkaar. Wat ze zien is: haar kleedje zit verfrommeld halverwege haar dijen, zijn hemdje is helemaal losgeknoopt en hun lippen zijn vochtig van het kussen. Van praten komt weinig in huis als ze haar mond weer tegen de zijne drukt. Tegen de tijd dat ze terug beseffen dat ze zich gingen verplaatsen, is het twee uur later.

"Waarom gaan we niet naar boven?", vraagt Sam.

"De reden," zegt Jo, "is dat we ons morgenochtend slecht zullen voelen. We kennen elkaar amper".

"Maar wat is het verschil met hoe we nu bezig zijn?", vraagt Sam.

"Wat we nu doen is maar wat kussen, dat is niet zo serieus ..." aarzelt Jo.

Sam laat een reeks bezwaren horen beginnend met "maar misschien wil ik wel iets serieus met jou" en eindigend met de opmerking dat het nu veel te laat is om naar huis te gaan.

"Je moet weten" – Sams hand verdwijnt in de onderbroek van Jo – "dat ik je echt heel leuk vind".

"Ik wil dit niet ..." fluistert Jo. "Ik bedoel, ik wil het wel, maar niet nu. We zijn nog niet eens met elkaar op date geweest".

En zo gaat het door. De gesprekken, de argumenten, de vergaande verstrengeling van hun lichamen. Jo duwt Sam niet weg, staat niet op en geeft op geen enkele andere wijze aan dat het niet leuk meer is. Maar toch zegt Jo 'nee': je mag me hier aanraken, maar daar niet; je mag dit doen, maar dat niet. We kunnen tot hier gaan, maar niet verder. Nog niet – niet vanavond.

"Maar waarom niet", probeert Sam nog eens. Jo zegt aarzelend "Ik denk dat ik bang ben voor een soa. Als ...".

"Ik heb een condoom bij me", zegt Sam snel. Het condoom wordt tevoorschijn gehaald. Sams handen zijn nu overal. Dat de zetel te klein is, dat zijn ze ondertussen vergeten. Nu kunnen ze ophouden met praten, stoppen met die zinloze excuses en eindelijk doen waar ze al de hele avond zin in hebben. Als Jo's hand naar beneden gaat om de onderbroek die uitgetrokken wordt tegen te houden, maakt dat nog weinig indruk op Sam, die zegt: "Zeg, is dit plankenkoorts of zo?".

De onderbroek gaat uit, Jo zit ineengedoken op de bank, in tweestrijd. Sam snauwt: "Waar ben je bang voor? Doe toch niet zo preuts!"

En dus doen ze het met elkaar.

BRON: GEÏNSPIREERD DOOR KATE FILLION, WIJ ZIJN KRENGEN

Los volgende vragen op

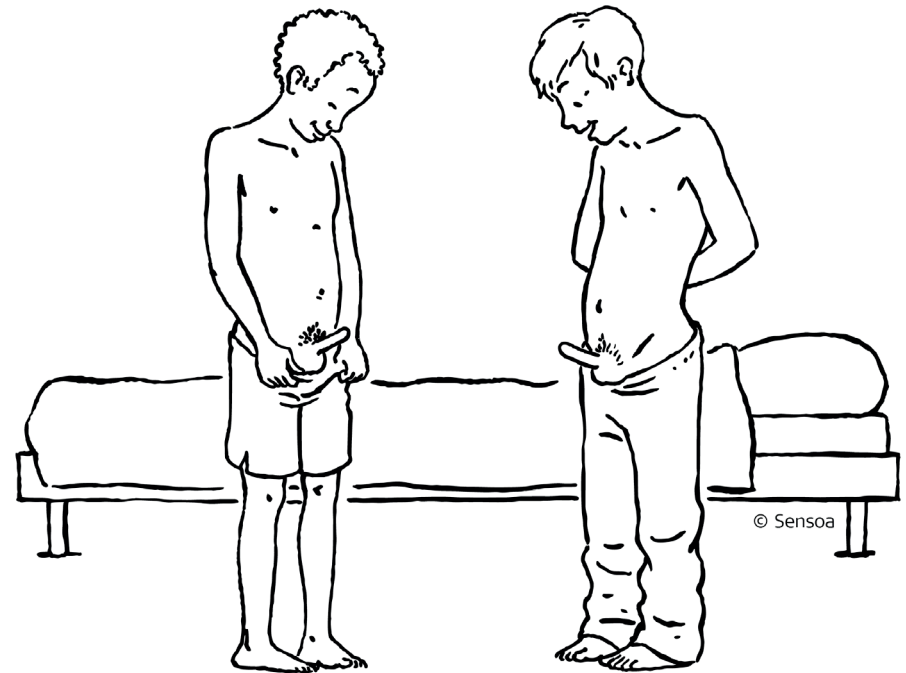
- Wat wil Sam? Hoe maakt Sam dit duidelijk?
- Wat vind je van Sams gedrag?
- Wat wil Jo? Hoe maakt Jo dit duidelijk?
- Wat denk je van Jo's gedrag?
- Is dit verkrachting? Waarom wel? Waarom niet?

Werkblad 'Situaties vlaggensysteem'

Afbeelding 1

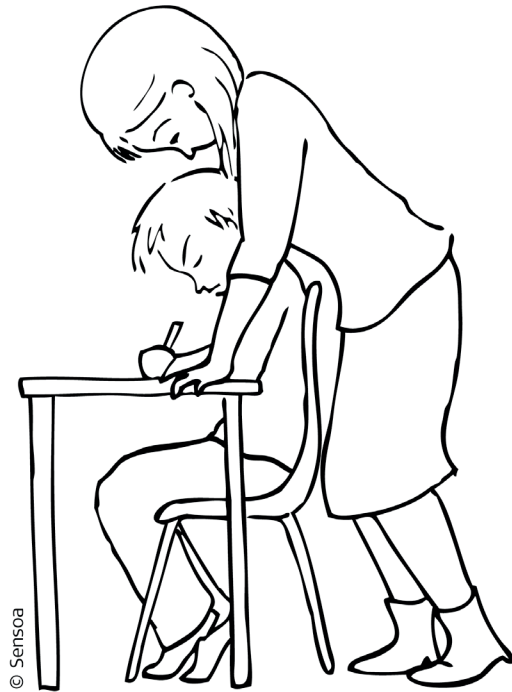
Een jongen van 17 jaar zet doelbewust een naaktfoto van een klasgenoot op het internet.

Afbeelding 2

Twee jongens van 14 jaar logeren bij elkaar. Ze laten elkaar hun erectie zien.

Werkblad 'Situaties vlaggensysteem'

Afbeelding 3

Een leerkracht leunt over een 15-jarige leerling.

Afbeelding 4

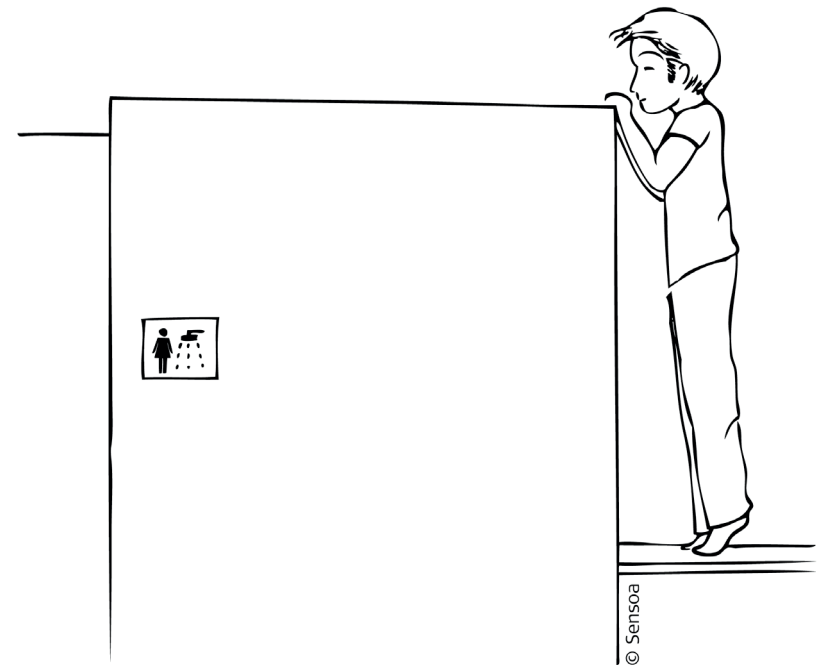
Na een spelletje vleeshoop bij de 14-jarigen zijn enkele meisjes woedend: de jongens hebben in hun borsten geknepen. De jongens lachen de beschuldigingen weg, maar achteraf blijkt dat de jongens een wedstrijdje hielden: 'om het meeste tieten te knijpen'.

Werkblad 'Situaties vlaggensysteem'

Afbeelding 5

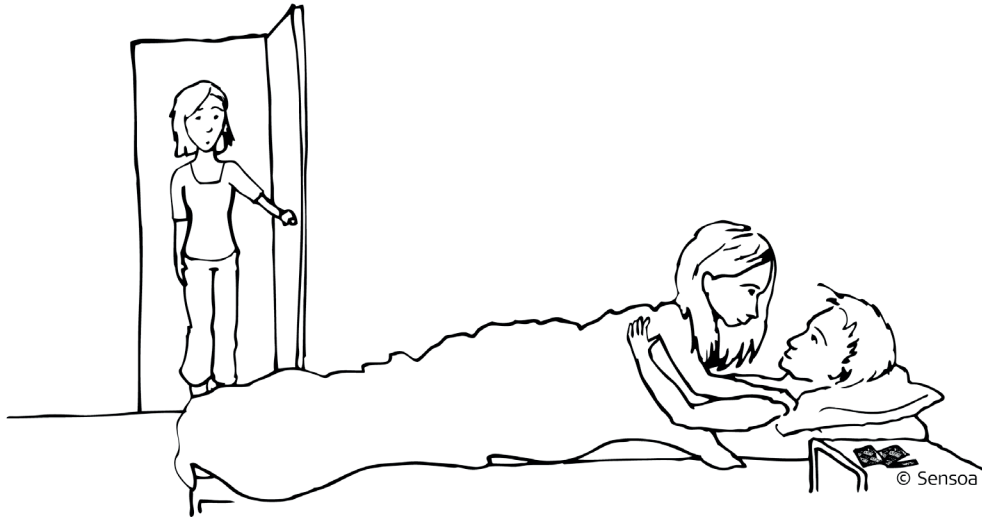
Een man van 27 jaar zoekt contact via een datingapp voor holebi's en vraagt een jongen van 15 jaar om een naaktfoto van zichzelf te sturen.

Afbeelding 6

Een jongen van 17 jaar gluurt na de turnles in de doucheruimtes van de meisjes van zijn klas.

Werkblad 'Situaties vlaggensysteem'

Afbeelding 7

Een moeder is helemaal van de kaart omdat ze haar zoon van 16 en zijn vriendinnetje van 17 samen in bed heeft gezien. Op het nachtkastje ligt een pakje condooms.

Afbeelding 8

Tijdens de zwemles zijn een jongen en een meisje van 15 jaar verstopt in een kleedhokje. Het meisje toont haar borsten en ze strelen elkaar.

Werkblad 'Situaties vlaggensysteem'

Afbeelding 9

Tijdens de speeltijd deelt een jongen condoms uit aan zijn klasgenoten. Hij daagt hen uit om deze te gebruiken.

Afbeelding 10

De sportleerkracht staart regelmatig naar de borsten van de meisjes en maakt dan seksueel getinte opmerkingen.

Werkblad 'Situaties vlaggensysteem'

Afbeelding 11

Een groep meisjes en jongens van 13 jaar kijken samen naar een seksueel filmpje op een van hun gsm's, dit tijdens een schoolreis.

Afbeelding 12

Tijdens de leswissel kust een jongen van 15 jaar zijn vriendin van 16 jaar.

Werkblad 'Mythekaartjes'

1

Mannen of jongens zijn nooit het slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

2

Meisjes en vrouwen kunnen niemand seksueel misbruiken.

3

Het meeste seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt gepleegd door een onbekende.

4

Seksueel misbruik komt niet vaak voor bij jongeren.

5

Er zijn vaak valse beschuldigingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

6

Als je je niet verzet bij seksueel grensoverschrijdend gedrag, is het je eigen schuld dat je slachtoffer bent.

7

Mannen hebben altijd zin in seks.

8

In een vaste relatie moet je seks hebben met je partner.

9

Mensen die naaktfoto's sturen, vragen erom dat deze worden doorgestuurd.

Werkblad 'Liefste (s)expert'

Liefste (s)expert,

Mijn lief wil steeds maar tongzoenen, hoe moet ik haar duidelijk maken dat ik dit niet wil?

Liefste (s)expert,

Er is een jongen die ik enorm tof vind. Hij heeft mij al gestuurd dat hij ik hem al ben opgevallen maar als we iets gaan doen met gemeenschappelijke vrienden dan komt hij nooit echt met mij praten ofzo. Ik denk dat hij te verlegen is. Mijn vraag: moet ik hem gewoon laten doen en wachten, of moet ik de eerste stap zetten?

Liefste (s)expert,

Een knappe jongen, echt zo een met een sixpack, stuurde mij een vriendschapsverzoek. Ik weet niet goed of ik dat moet accepteren. Ik ken hem helemaal niet. Hoe beslis ik dat?

Liefste (s)expert,

Ik zie een meisje van mijn scouts echt kei hard zitten. Ik denk dat zij ook into mij is maar ik weet het niet helemaal zeker. Wat moet ik doen? Hoe weet ik of zij ook into mij is?

Liefste (s)expert,

Deze zomer ben ik met Sarah haar familie mee op vakantie geweest, wij zijn al jaren beste vriendinnen maar nu denk ik dat ik iets meer voor haar voel. Ik ben bang dat als ik het haar zeg, ik de vriendschap misschien verpest. Maar ik zit nu wel al even met het gevoel en het gaat niet weg. Wat moet ik nu doen?

Liefste (s)expert,

Ik ben al een paar maanden samen met een jongen. Hij komt aan mijn borsten en wil graag dat ik hem pijp. Ik heb daar echt totaal geen zin in maar ik wil hem ook niet teleurstellen want ik zie hem wel echt graag. Moet ik het toch maar doen?

Liefste (s)expert,

Vorige week liet een maat van mij me tijdens de middagpauze pornofilmpjes zien op zijn gsm. Hij vroeg me of ik dit ook geil vond. Ik wist echt totaal niet wat ik moest zeggen. Hij bedoelt dat niet slecht en ik wil geen seut lijken maar ik vond dat ook niet echt leuk om daar zo samen naar te kijken.

Liefste (s)expert,

Een meisje van bij mij op school laat steeds duidelijker merken dat ze into mij is. Ze lacht altijd naar mij op de speelplaats en comment altijd op mijn posts. Ik wil echt niks met haar, en doe alsof ik niet merk dat ze kijkt enzo. Gisteren stuurde ze mij al voor de tweede keer een privébericht en ik weet niet goed hoe ik haar moet laten merken dat ik niet hetzelfde voel voor haar. Hoe wijs ik haar best af?

Liefste (s)expert,

Soms ga ik na het sporten 's avonds om 10u alleen naar huis, te voet. Laatst hoorde ik iemand achter mij, ik keek en dat was een man. Die bleef mij echt superlang volgen en het was al donker buiten. Ik ben dan supersnel beginnen lopen tot thuis. Wat moet ik doen als dat nog eens gebeurt?

Liefste (s)expert,

Ik chat soms met een vriendin van mijn oudere zus en nu vroeg die ineens aan mij om een foto te sturen waar ik opsta in mijn boxersshort. Waarom vraagt ze dat en moet ik dat doen of niet?

Liefste (s)expert,

Het gebeurt soms dat jongens of mannen mij nafluiten of opmerkingen maken zoals "Hé, lekker ding!". Meestal vind ik dit echt niet leuk. Hoe reageer ik daar best op?

Liefste (s)expert,

Onlangs op een feestje kwam er een meisje kei hard tegen mij dansen. Ik vond dat echt ambetant. Wat moet ik doen als zoiets nog eens gebeurt?

Liefste (s)expert,

Ik ben nu al 5 maanden samen met mijn lief. In het begin was ik echt verliefd maar de laatste maand ofzo is dat gevoel weg. Ik wil het eigenlijk uitmaken maar ik wil haar niet kwetsen en denk dat ze dat echt erg gaat vinden. Hoe maak ik het het best uit?

Liefste (s)expert,

Ik ben al even samen met mijn lief en ik zie haar echt zot graag. Zij heeft voor mij al eens een relatie gehad en heeft toen al seks gehad. Ik nog niet. Ik wil daar ook liever nog even mee wachten tot we nog wat langer samen zijn. Zij begint echt aan te dringen. Ik heb al gezegd dat ik nog efkes wil wachten maar ze zegt dat ze echt nu al seks wil en dat ik het ook leuk ga vinden. Ik zie dat nog ni zitten maar ik wil haar ook ni kwijt. Wat moet ik doen?

Liefste (s)expert,

Laatst zat ik met vriendinnen in het park een broodje te eten en te babbelen en daar kwam ineens een man bij ons zitten. Dat was super awkward, die was echt 40 ofzo. Wij zijn dan maar weggegaan. Nu zien we er tegenop om nog naar het park te gaan. Die creep gaat daar weer zijn. Wat moeten we doen?

Liefste (s)expert,

Er is op school een foto rondgestuurd van een meisje van een hoger jaar en iemand heeft die foto ook naar mij gestuurd. Ik heb die naar mijn maten gestuurd maar nu voel ik mij wel wat schuldig want nu is dat meisje blijkbaar echt depressief. Wat moet ik nu doen?

Werkblad 'Mijn lief zegt'

1

Mijn lief zegt ...

"Ik zie je nog altijd graag, maar ik heb ook gevoelens voor je vriend(in). Kunnen we nog samen blijven?"

2

Mijn lief zegt ...

"Zullen we samen eens naar porno kijken?"

3

Mijn lief zegt ...

"Wil je mij een naaktfoto sturen?"

4

Mijn lief zegt ...

"We zijn nu al zeven maanden samen, ik wil seks met je."

5

Mijn lief zegt ...

"Toon mij je borsten eens via Snapchat?"

6

Mijn lief zegt ...

"Geef mij jouw gsm eens? Ik wil jouw berichten lezen."

7

Mijn lief zegt ...

"Ik wil liever niet dat je mijn vrienden ontmoet."

8

Mijn lief zegt ...

"Ik wil liever niet dat je nog weggaat met die vriend(in) van je."

9

Mijn lief zegt ...

"Ik zou graag willen dat je wat minder eet en op dieet gaat."

10

Mijn lief zegt ...

"Ik wil seks hebben zonder condoom."

11

Mijn lief zegt ...

"Ik zou graag hebben dat je niets over ons op sociale media post."

12

Mijn lief zegt ...

"Ik wil alles weten over je vorige relaties."

Werkblad 'Een vriend(in) vertelt je dat ...'

Situatie 1

Een vriendin vertelt je dat, toen ze in de lagere school zat, ze regelmatig met haar neven en nichten bij haar grootouders logeerde tijdens de vakantie. Soms gebeurde het dan dat haar neef van 16 jaar bij haar in bed kroop en met zijn handen onder haar pyjama voelde. Hij stak dan haar hand ook in zijn broek. Ze heeft dit nog nooit eerder aan iemand verteld.

Wat is je eerste reactie?

Zou je hulp zoeken?

Waar zou je hulp zoeken?

Situatie 2

Een vriend van je zwemt op competitieniveau en vertelt je dat zijn zwemcoach hem vaak pikante berichtjes stuurt. Eerst bleef het daarbij maar nu wilt hij ook altijd samen gaan omkleden, hij staat dan heel hard te staren. Je vriend vindt dit super vervelend en is bang dat zijn coach binnenkort seksuele dingen met hem wilt doen. Hij durft dit aan niemand te vertellen want hij is bang dat hij dan niet meer zal kunnen competitiezwemmen.

Wat is je eerste reactie?

Zou je hulp zoeken?

Waar zou je hulp zoeken?

Situatie 3

Een vriend van je vertelt dat hij in de scouts soms seksuele dingen moet doen. Hij zegt dat andere jongens hem dwingen om naar porno te kijken. De andere jongens trekken zich dan af. Als hij probeert weg te lopen, zeggen ze dat hij flauw doet en dat als hij niet meedoet, ze aan iedereen gaan zeggen dat hij een loser is en een kleine piemel heeft. Ze doen dit de laatste tijd echt heel vaak. Hij is hier heel beschaamd over en wilt niet dat je het aan iemand vertelt.

Wat is je eerste reactie?

Zou je hulp zoeken?

Waar zou je hulp zoeken?

Situatie 4

Je oudere broer is 19 en toen hij een keer dronken thuiskwam vertelde hij dat hij soms opgewonden wordt als hij in de zomer de kindjes in de wijk ziet spelen. Je hebt ook al eens gezien dat hij naar porno keek en dat de mensen op de beelden er echt heel jong uitzagen.

Wat doe je?

Zou je hulp zoeken?

Waar zou je hulp zoeken?

Situatie 5

Je beste vriendin was 8 maanden samen met haar vriendinnetje. In die periode hadden zij en haar vriendinnetje wel eens sexy foto's in ondergoed naar elkaar gestuurd. Sinds 2 maanden is het gedaan tussen hen. Vorige week stuurde haar ex een kwaad bericht omdat ze haar had zien dansen met iemand anders op een feestje. Nu heeft ze via via gehoord dat haar ex die foto's van haar heeft gepost in een WhatsApp groep. Ze is helemaal in paniek en vraagt wat ze moet doen.

Wat is je eerste reactie?

Zou je hulp zoeken?

Waar zou je hulp zoeken?

Werkblad 'Kaartjes is't oké?'

Wie?	Wat (gedrag)?	Context
Je beste vriend(in)	geeft een compliment over je outfit	tijdens de speeltijd.
Een groepje mannen/vrouwen	geeft een compliment over je billen	in een drukke winkelstraat.
Iemand van een andere klas die je niet zo goed kent	legt een hand op je achterwerk	terwijl je 's avonds op straat loopt.
Iemand van je klas	probeert je te kussen	terwijl je op de trein/bus/tram zit.
Iemand van de fitness/sportclub	vertelt over zijn/haar seksleven	op een feestje.
Een vriend van een vriend	stuurt je een berichtje dat eindigt met 'xx'	tijdens het chillen met je vrienden.
Je trainer/leider in de jeugdbeweging	stuurt je een sexy foto	op de camping van een festival.
Iemand op wie je al een tijdje een oogje hebt	vraagt je om af te spreken	terwijl je shopt met je mama.
Die knappe stagiair op school	fluit je na	tijdens het sporten.
Die ene knappe uit je wijk die je soms tegenkomt	legt beide handen op je heupen om te passeren	op weg naar huis na een feestje.
Een wildvreemde passant(e)	stuurt je een volgverzoek op sociale media	terwijl je alleen met hem/haar in de lift staat.
Je lief	vraagt naar je relatiestatus	terwijl je op stap bent met vrienden.
Iemand die je via sociale media kent	stuurt seksueel getinte memes	na school.
Iemand die je al vaker in de buurt van je school hebt gezien	stelt veel persoonlijke vragen	terwijl je met je bestie in het park zit.
Iemand van je klas	komt tegen je aan schuren	terwijl je naar school fietst.
Je baas op je studentenjob	vraagt je nummer/sociale media account	in het zwembad.
Iemand van op kamp/jeugdbeweging	staart je lang aan	terwijl je staat aan te schuiven voor een drankje.
Een wildvreemde	vraagt of je nog maagd bent	terwijl jullie samen naar de fiets/bus/tram aan het wandelen zijn.
Je neef/nicht	vraagt om een sexy foto	terwijl je ligt te zonnen in het park.
Een vriend(in) van je oudere broer/zus	likt al je foto's	nadat je net bent gedumpt.

Werkblad 'Organisaties'

Awel luistert naar alle kinderen en jongeren met een verhaal, een vraag en/of een probleem.

Website: www.awel.be

Telefoon: 102

(gratis en anoniem, bereikbaar van 16 uur tot 22 uur, behalve op zon- en feestdagen)

E-mail: brievenbus@awel.be

Chat: www.awel.be

(elke dag beschikbaar van 18 uur tot 22 uur, behalve op zon- en feestdagen)

TEJO biedt therapeutische begeleiding aan voor jongeren van 10 tot 20 jaar, met of zonder afspraak, anoniem en gratis!

Je kan bij TEJO terecht in Antwerpen, Brasschaat, Brugge, Gent, Ieper, Kempen-Turnhout, Kortrijk, Lier, Mechelen, Oostende, Roeselare, Ronse, Schoten en Goes (Nederland).

Website: www.tejo.be

Mail: info.vlaanderen@tejo.be

Voor jongeren met een vraag of probleem. Samen zoeken ze naar een oplossing, naar de mogelijkheden die bij jou en in je omgeving te vinden zijn.

Website: www.jac.be

Chat: www.jac.be/chat

Bel of kom langs: neem een kijkje op de website voor een JAC in jouw buurt.

In een OverKop-huis kan je als jongere, tot 25 jaar, gewoon binnen en buiten lopen en allerlei leuke activiteiten doen. Het is een veilige plek waar je ook een luisterend oor vindt en beroep kan doen op professionele therapeutische hulp, zonder een label opgeplakt te krijgen. Er is een OverKop-huis in Oostende, Gent, Mechelen, Tienen en Genk

Website: www.overkop.be

Ben je minderjarig en heb je vragen over seksueel misbruik? Word je seksueel lastig gevalen? Word je vaak uitgescholden? Is er iemand die je fysiek pijn doet? Ken je iemand met zo'n probleem?

Je kan hierover anoniem chatten met één van de gespecialiseerde medewerkers.

Website: www.nupraatikerover.be

Op de chat praat je met een medewerker van het CLB. Je kan je verhaal vertellen, een vraag stellen of samen met je chatbegeleider bekijken wat je zou willen bereiken en hoe je dat kan aanpakken.

Website: www.clbchat.be

Fara is een luister- en informatieorganisatie over zwangerschapskeuzes. Je kan er terecht met vragen over ongeplande zwangerschappen, tienerzwangerschappen, jong ouderschap en prenatale diagnose.

Website: www.fara.be

Merhaba is een holebiwerking voor mensen met een migratie-achtergrond. Je kan op hun website terecht met vragen, voor een gesprek, voor hulp of informatie. Je kan hen ook telefonisch bereiken via de Merhabaphone.

Website: www.merhaba.be

Telefoon: 0487 55 69 38

1712 is er voor iedereen die geweld meemaakt of getuige is van geweld. Of misschien vraag jij je af of jouw gedrag wel OK is? 1712 is het nummer dat je belt bij alle vragen over geweld.

Website: kids.1712.be

Telefoon: 1712 (gratis en anoniem, bereikbaar van maandag tot vrijdag tussen 9 en 17u)

Heb je hulp nodig of maak je je zorgen over iemand? Praten kan helpen. Bij de zelfmoordlijn staat er iemand voor je klaar. Elk gesprek is gratis en anoniem.

Website: www.zelfmoord1813.be

Telefoon: 1813 (gratis en anoniem, altijd beschikbaar)

Chat: www.zelfmoord1813.be
(elke avond tussen 18u30 en 22u)

E-mail: email.zelfmoord1813.be

Wel Jong Niet Hetero is een holebi-jeugdvereniging, voor en door Vlaamse en Brusselse holebi's en transgenders. Heb je vragen of zoek je informatie over holebi's? Hier kan je altijd terecht!

Website:
www.weljongniethetero.be

Bij deze organisatie kan je terecht met al je vragen over kinderrechten. Je blijft anoniem. Je kan bellen, mailen en chatten

Website: www.tzitemzo.be/jongeren

Op Min19 kan je enkel terecht als je tussen de 13 en 19 jaar bent. Het is een plek waar iedereen die transgender, lesbisch, bi, homo, panseksueel is (of iedereen die twijfelt) terecht kan om nieuwe vrienden te maken.

Website: www.min19.be

WatWat is een website voor jongeren waar je terecht kan met allerlei vragen. Geen topic is te gek en geen taboe is te groot.

Website: www.watwat.be

De naam zegt het zelf: alles wat je ooit te weten wilde komen over seks staat verzameld op deze website (wat seks juist inhoudt, soa's, anticonceptie, liefde & relaties, seks & internet, holebi, ...)

Website: www.allesoverseks.be

Lumi is een opvang- en infolijn voor iedereen met vragen over seksuele voorkeur en gender.

Website: www.lumi.be

Telefoon: 0800 99 533
(Gratis. Bereikbaar op maandag, woensdag en donderdag van 18.30u tot 21.15u)

Chat: www.lumi.be/chatten

Mail: vragen@holebifoon.be

Een zorgcentrum na seksueel geweld is een centrum in een ziekenhuis waar je terecht kan voor medische en psychologische zorg, je kan er ook klacht neerleggen bij de politie.

Website: zsg.belgium.be

Werkblad 'Online stellingen'

1

Het internet is de ideale plek om nieuwe mensen te leren kennen.

2

Echte vrienden zijn vrienden waarmee je ook offline contact hebt.

3

Online is het makkelijker om iets te zeggen dan offline.

4

Het is makkelijker om online een lief te zoeken dan offline.

5

Je kan pas iemand die je online leert kennen vertrouwen als je ze op videochat gezien hebt.

6

Als je elkaar echt vertrouwt in een relatie, dan ken je elkaars wachtwoord.

7

Flirten online is makkelijker dan offline.

8

Als je een goede relatie hebt, kan je met een gerust hart naaktfoto's sturen.

9

Wanneer iemand je een foto doorstuurt van zichzelf, is die foto automatisch jouw eigendom.

Werkblad 'Hé het is oké'

A

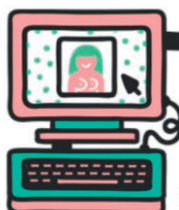
Twee jongens van 17 jaar dreigen ermee een naaktfoto van een meisje online te zetten als ze hen geen 100 euro betaalt.

B

Een jongen van 17 jaar spreekt op café af met een leeftijdsgenoot die hij online heeft leren kennen. Ze hebben elkaar al gezien via FaceTime.

C

Een jongen van 17 jaar heeft het account van een meisje uit zijn klas gehackt en stuurt naaktfoto's die hij vindt in privéberichten naar zijn vrienden door.

D

Een groep jongens van 16 jaar kijkt tijdens de speeltijd af en toe samen naar porno op hun smartphone.

E

Een meisje van 15 jaar slaat ongevraagd op haar smartphone een aantal naaktfoto's op die haar lief doorgestuurd heeft via Snapchat zodat ze die later nog kan herbekijken. Ze vertelt dit niet aan haar lief.

F

Een meisje van 15 jaar kleedt zich in haar kamer uit voor haar lief van 17 jaar via een privé livechat. Ze hebben hier duidelijke afspraken over gemaakt.

G

Een meisje van 15 jaar plaatst enkele zwoele bikinifoto's van zichzelf op Instagram. Iedereen kan de foto's zien.

Achtergrondinformatie mythes

Mythe 1: "Mannen of jongens zijn nooit het slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag."

Meer vrouwen dan mannen rapporteren slachtoffer te zijn. Experts vermoeden echter dat de cijfers bij mannen nog wat onderschat worden. Dit kan enerzijds komen door de vraagstelling die gebruikt wordt in onderzoek, of omdat ze zelf niet willen geloven dat ze slachtoffer zijn. Maar mannen of jongens kunnen zeker ook slachtoffer zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Mythe 2: "Meisjes en vrouwen kunnen niemand seksueel misbruiken."

Het is zeker en vast niet zo dat enkel mannen plegers zijn wanneer het gaat over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Wanneer we kijken naar plegers binnen het gezin toont onderzoek aan dat, naast de broer op de eerste plaats, de moeder als tweede wordt aangegeven als vaakst voorkomende pleger. De vader komt op een derde plaats, na de moeder.

Mythe 3: "Het meeste seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt gepleegd door een onbekende."

Dat klopt niet. Als we kijken naar de daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag, zien we dat ze meestal een bekende zijn van het slachtoffer. Meestal gaat het om een (ex)partner, een kennis, collega of vriend(in). Zowel bij jongeren als volwassenen.

Mythe 4: "Seksueel grensoverschrijdend gedrag komt niet vaak voor bij jongeren."

Als we kijken naar cijfers rond seksueel grensoverschrijdend gedrag, zien we dat kinderen en jongeren twee maal zoveel slachtoffer worden in vergelijking met volwassenen. Daarbovenop blijkt ook dat kinderen of jongeren die slachtoffer waren in hun jeugd, en geen hulp kregen nadien, op volwassen leeftijd twee keer zoveel kans hebben om opnieuw slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag te worden als andere mensen.

Mythe 5: "Er zijn vaak valse beschuldigingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag."

Het wordt wel eens gezegd dat er veel valse beschuldigingen gebeuren. Daardoor geloven sommige mensen anderen niet wanneer ze vertellen dat hen iets is overkomen. Het zorgt er ook voor dat slachtoffers het tegen niemand durven te zeggen, wat voor hen heel zwaar is. Sommige mensen geven zelfs aan dat als iemand hen niet gelooft dit eigenlijk nog erger was dan het feit dat ze slachtoffer werden. Uit onderzoek weten we dat er maar heel weinig aangiftes vals zijn. Wanneer iemand vertelt dat hij of zij slachtoffer is van seksueel grensoverschrijdend gedrag, dan is het dus maar logisch om er in eerste instantie van uit te gaan dat wat hij of zij vertelt wel degelijk de waarheid is.

Achtergrondinformatie mythes

Mythe 6: "Als je je niet verzet bij seksueel grensoverschrijdend gedrag, is het je eigen schuld dat je slachtoffer bent."

Je lichaam kan op verschillende manieren reageren bij situaties van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Je kan terugvechten of vluchten. Maar heel vaak gaat je lichaam ook bevroren of zelfs meewerken. Je lichaam doet dit dan om je te beschermen en ervoor te zorgen dat de situatie sneller voorbij gaat. Het wil echter niet zeggen dat wanneer iemand bevriest of meewerkt, iemand toestemt met het seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Mythe 7: "Mannen hebben altijd zin in seks."

Het is niet zo dat mannen altijd zin hebben in seks. Het is zelfs niet zo dat mannen meer zin hebben in seks dan vrouwen. Wel is het zo dat er van mannen meer wordt verwacht dat ze er veel over praten, waardoor het soms zo kan lijken. Klopt dus niet, mannen en vrouwen hebben evenveel zin in seks. Het probleem met het idee dat mannen altijd zin hebben in seks is dat er daardoor ook het idee leeft dat je mannen dus moeilijk kan aanranden. Want als je altijd zin hebt in seks dan is die seks ook altijd gewenst. Niet dus! Enkel een 'ja' is een startschot voor seks, ook bij mannen.

Mythe 8: "In een vaste relatie moet je seks hebben met je partner."

Het is zo dat veel mensen een vaste relatie in verband brengen met seks. Dat kan zeker als beide personen zich daar goed bij voelen. Elke relatie is anders en sommige mensen hebben binnen hun relatie (veel) seks, anderen minder of geen. Het hangt er van af of je er beiden klaar voor bent. Ook als jullie al seks hebben gehad kan het zijn dat er daarna een periode volgt met minder of geen seks. Het is vooral belangrijk dat beide personen zich goed voelen bij de situatie. Je moet geen seks hebben enkel omdat je denkt dat het zo hoort.

Mythe 9: "Mensen die naaktfoto's sturen, vragen erom dat deze worden doorgestuurd."

Wanneer we een naaktfoto sturen naar iemand, willen we dat enkel die persoon naar wie je het stuurt deze foto ziet. Een naaktfoto sturen naar iemand is ook helemaal oké, zolang er van beide partijen uit toestemming is en dit vrijwillig verstuurd wordt. Bij naaktfoto's die de ronde doen, is er bijna nooit toestemming om die foto te verspreiden. Het doorsturen van naaktfoto's is niet oké, en is ook nooit de schuld van diegene die de foto heeft gemaakt. Diegene die foto's ongevraagd doorstuurt is in fout, meer nog, die persoon doet iets wat strafbaar is.

Meer weten?

Meer weten? Neem een kijkje op de feiten en cijfers over seksueel grensoverschrijdend gedrag:

[Cijfers over seksueel misbruik in België | Sensoa.](#)

Begeleidersfiche seksueel grensoverschrijdend gedrag

Seksueel grensoverschrijdend komt niet alleen voor bij volwassenen: ook jongeren maken het mee. Bij jongeren is het vaak een andere jongere die over hun grens gaat. Ongeveer de helft van grensoverschrijdend gedrag gebeurt door leeftijdsgenoten. Volwassenen gaan meestal over de grens binnen de familie. Zowel bij jongeren als volwassenen is de persoon die over de grens gaat meestal een bekende van het slachtoffer.

Het is niet altijd zo eenvoudig om te vertellen dat je slachtoffer bent van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ongeveer de helft van de mensen die slachtoffer wordt, zal dit nooit aan iemand vertellen. Als ze dat dan toch doen is het meestal aan een vriend of vriendin. Ze vertellen het niet omdat ze bang zijn om niet geloofd te worden, zelf de schuld te krijgen ... Jongens krijgen nog vaker de reactie dat ze het waarschijnlijk zelf leuk vonden. Er leeft namelijk het idee dat jongens altijd zin hebben in seks. Daarnaast wordt van hen verwacht dat ze terugvechten als het misloopt. Dit klopt niet.

Zeker bij sexting krijgt het slachtoffer vaak de schuld. Opmerkingen zoals "Je had maar geen naaktfoto moeten sturen" zijn daarom ook niet oké. Het is altijd aan de persoon die de naaktfoto ontvangt om die niet door te sturen.

Dus: heeft iemand iets meegemaakt en vertelt die persoon dat aan jou? Maak in je reactie duidelijk dat je er bent voor die persoon en betuig je steun.

Maar, wanneer vertel je nu best aan een volwassene wat je vriend(in) heeft meegemaakt? Als de kans groot is dat het nog eens zal gebeuren, of als je denkt dat er nog veel negatieve gevolgen zullen zijn voor je vriend(in), kan je het best aan een volwassene vertellen. Het kan soms zijn dat het slachtoffer je vraagt om het geheim te houden. Toch is het belangrijk om ervoor te zorgen dat de persoon verder geholpen wordt. Hulp zoeken is soms de beste oplossing. Je kan voorstellen om het samen te vertellen. Zo staat je vriend(in) er niet alleen voor. Hierbij kies je zelf waar je hulp zoekt. Het is niet altijd nodig om onmiddellijk naar de politie te stappen.

Ga samen op zoek naar gepaste hulp. Je vriend of vriendin kan terecht bij verschillende personen op je school: CLB-medewerker, leerlingbegeleiding, een leerkracht die je vertrouwt. Er zijn ook verschillende anonieme mogelijkheden:

- Nupraatikerover.be: chat van de mensen van het vertrouwenscentrum.
- Awel: chat en telefoon
- 1712: telefoon
- Child Focus: telefoon

Begeleidersfiche seksueel grensoverschrijdend gedrag

Sexting

Het is belangrijk om te weten dat sexting eigenlijk heel gewoon gedrag is. Het kan deel uitmaken van de seksuele ontwikkeling van een jongere. Zolang je dit allebei leuk vindt, is sexting eigenlijk helemaal oké. Het wordt pas grensoverschrijdend wanneer de foto ongewenst doorgestuurd wordt. Dan ben je in fout, en dit is ook strafbaar.

In deze werkbundel zit ook een casus rond pedofilie. Pedofilie kan gedefinieerd worden als het hebben van seksuele verlangens voor kinderen (tot ongeveer 13 jaar) als volwassene. Ongeveer 1 – 3% van de mannen heeft pedofiele gevoelens. Over vrouwen zijn er hierover minder cijfers beschikbaar. Dit wil niet zeggen dat vrouwen geen pedofiele gevoelens hebben, maar we weten minder goed over hoeveel vrouwen dit net gaat. Het is niet omdat je zulke gevoelens hebt, dat je ook effectief seksuele dingen gaat doen met kinderen. Deze gevoelens zijn voor heel veel mensen erg vervelend. De meeste mensen doen er ook niets mee. Soms zijn er ook mensen zonder pedofiele gevoelens die kinderen misbruiken, omdat kinderen gemakkelijker zijn om macht op uit te oefenen en op in te praten.

Veel mensen geven aan dat ze voor het eerst merken dat ze pedofiele gevoelens hebben rond de leeftijd van ongeveer 16 jaar oud. Ze merken dit doordat ze niet verliefd worden op hun leeftijdsgenoten, maar interesse hebben in jongere kinderen. Het is belangrijk dat mensen met pedofiele gevoelens ook weten waar ze terecht kunnen, zodat ze weten hoe ze met deze gevoelens moeten omgaan. Stop it now! is een organisatie die ondersteuning biedt aan mensen met pedofiele gevoelens en hun naasten.

BIJLAGE 16:

Begeleidersfiche online seksueel grensoverschrijdend gedrag

Er zijn heel wat veranderingen in de online wereld van jongeren, deze staat nooit stil. Ook op het gebied van online seksueel grensoverschrijdend gedrag zien we veel veranderen. Het kan zijn dat je leerlingen allerlei dingen aanhalen die jij nog niet weet. Daarom is het zeker belangrijk om eens te kijken naar de volgende fenomenen. Ken jij ze allemaal al?

Sextortion	Bij sextortion wordt het slachtoffer overhaald om seksueel getinte beelden door te sturen, nadien wordt er gedreigd met het verspreiden van de beelden, tenzij het slachtoffer geld betaalt.
Deepfake porno	Deepfake media zijn beelden die worden gemaakt door de manipulatie van de oorspronkelijke beelden.
Hacking om niet-consensuele inhoud	Het binnendringen van een informaticasysteem met als doel om naakt-en/of seksueel getinte inhoud te bemachtigen.
Upskirting	Het heimelijk produceren van niet-consensuele seksuele inhoud door beelden te maken onder de kleding van een niet-instemmende persoon. Dit kan zowel door een smartphone of een verborgen camera.
Cyberflashing	Zelfgeproduceerd seksueel beeldmateriaal (genitaliën) doorsturen naar een andere persoon die geen toestemming heeft gegeven of niet vermoedt om het te ontvangen.
Peer-to-peer online grooming	Vertrouwen inwinnen van een andere jongere, met als doel om seksueel grensoverschrijdend gedrag te verwezenlijken.

BRON: JONGEREN EN ONLINE SEKSUEEL GRENSOVERSCHRIJDEND GEDRAG – ZOHRA LKASBI (2022)